

همایش علمی-پژوهشی مطالعات علمی علوم انسانی در جهان اسلام

نهاد برگزار کننده همایش: موسسه قانون یار

((با همکاری و حمایت معنوی دانشگاه فرهنگیان، آموزش و پرورش، بنیاد شهید و امور ایثارگران، سازمان ارشاد اسلامی، سازمان شهرداری (استان کرمانشاه) مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (استان تهران) و ...))
سردبیر علمی و مسئول برگزاری همایش: دکتر بهنام اسدی (نماینده مقالات در ۸ پایگاه ملی و بین المللی)
تاریخ برگزاری همایش: ۱۱ اسفند ۱۴۰۱ شماره مقاله: ۱۹/۸۰۰ رده بندی کنگره: الف ۲۴/۸۸۰

ابعاد و راهکارهای حمایت قانونی از زن با محوریت فقه

امامیه و حقوق موضوعه ی ایران

الهه رضایی آزاد^۱

کارشناسی ارشد، رشته فقه و حقوق اسلامی، دانشگاه پیام نور، مرکز خرم آباد، لرستان

فروزان رضایی

کارشناسی ارشد، رشته فقه و حقوق اسلامی، دانشگاه پیام نور، مرکز خرم آباد، لرستان

چکیده

از آنجایی که زنان از اقشار آسیب پذیر جامعه هستند که در طول تاریخ با توجه به اختلاف فرهنگ ها، سنت ها و شرایط متفاوت جامعه ی بشری، آسیب های فراوان متوجه آن ها بوده است و نیاز به حمایت کیفری بیشتری دارند. پژوهش حاضر با هدف بررسی ابعاد و راهکارهای حمایت قانونی از زن با محوریت فقه امامیه و حقوق موضوعه ایران انجام گرفته است. و روش تحقیق مبتنی بر روش توصیفی- تحلیلی می باشد. در سراسر ابواب فقهی اسلام مصادیق بسیاری از حقوق زنان مشاهده می شود. که این موارد ناشی از نگاه حمایتی اسلام به جنسیت زنان و اهمیت والای روحیات، عواطف و موقعیت اجتماعی بی بدیل آنان نزد قانون گذار اسلامی است. این پژوهش به بررسی ابعاد و راهکارهای حمایت قانونی از زن با محوریت فقه امامیه. حقوق موضوعه ایران پرداخته است. نتایج تحقیق حاکی از آن است که قواعد فقهی و شرعی در اجرای مجازات زنان و مردان، قائل به تبعیض به نفع زنان شده است و در قانون مجازات اسلامی که به تبعیت از فقه شیعه می باشد تفاوت هایی در اعمال مقررات کیفری بین زن و مرد وجود دارد، که به نظر می رسد در موارد معدودی می باشد.

کلید واژگان: فقه امامیه، حقوق موضوعه ایران، تفاوت جنسیتی، تخفیف مجازات

مقدمه

به اعتقاد بسیاری از حقوق دانان بررسی وضعیت حقوقی زنان در هر اجتماعی بهترین شاخص و تراز برای سنجش وضعیت حقوقی بشر در آن اجتماع است و به عبارت دقیق تر اگر زنان در کشوری در وضعیت مطلوبی به سر برند این امر نشانه پای بندی حکومت به موازین حقوق بشر بوده و مسلماً موارد نقض حقوق بشر در آنجا اندک و قابل اغماض است. بنابراین هرگونه مطالعه و تحقیق پیرامون حقوق زنان، شناخت زوایای آشکار و پنهان حقوقی و کیفر شناختی آن می تواند در بهبود امنیت همه جانبه و ترسیم چشم انداز آینده ی جامعه موثر و مثمر باشد.

در جرم شناسی میان جنسیت و اصل ارتکاب جرم رابطه برقرار است. میزان و کمیت و نوع جرایم زنان و مردان متفاوت است و در شیوه ارتکاب جرایم نیز تفاوت چشم گیری دیده می شود. آمارهای جنایی تفاوت های قابل ملاحظه ای را بین میزان جرایم مردان و زنان نشان می دهند. (آخوندی ده آبادی، ۱۳۸۹: ۶۲).

بخش اول: اصطلاحات

بند اول: نقش جنسیت در جرم

تاثیر جنسیت در علوم جنایی را در دو مقوله مجزا می توان بررسی نمود یکی نقش آن در بزهکاری و دیگری تاثیری که در حقوق کیفری دارد مقوله اول مرتبط با جرم شناختی بوده و از تفاوت های موجود در بزهکاری مردان و زنان و علل آن مباحثی مطرح می شود. اما در حقوق کیفری بحث از تفاوت های بین زنان و مردان است. در مقوله اخیر به نظر می رسد مطالب در سه مبحث قابل بررسی است یکی عناوین مجرمانه بدین معنا که برخی جرایم مختص مردان بوده و برخی را فقط زنان می توانند مرتکب شوند دوم مسئولیت کیفری و حدود آن و وجود تفاوت بین مسئولیت کیفری زن و مرد و مبحث سوم به مجازات ها اختصاص دارد. در هر یک از این مقوله ها می توان یک بار نقش جنسیت را در بزهکاری و بار دیگر در بزه دیدگی بررسی نمود. (ولایتی، ۱۳۸۸: ۳۴).

بند دوم: جنسیت بزهکار

به نظر می‌رسد زن بودن متهم از جمله معیارهایی است که در تعیین مجازات‌ها تأثیری کاهشی دارد و در مجموع پلیس و مراجع قضایی در قبال زنان متهم رویکردی اغماضی دارند و نوعی تبعیض مثبت را در این باره اعمال می‌کنند. (حیدری نیا، ۱۳۹۶: ص ۱۴) جامعه از جانب زنان احساس خطر کمتری می‌کند، زیرا آنها را در دست زدن به شرارت‌های مهم و بزرگ قادر نمی‌داند. در عمل نیز حالت‌های خطرناکی که زنان در جامعه ایران از خود به نمایش می‌گذارند کمتر از نمونه‌های مشابه در مردان است و برخی نسبت یک به ده را برای جرایم زنان و مردان ارائه داده‌اند بنابراین جامعه ایران برای حفاظت از خود به اعمال خشونت زیاد و شدت عمل در مقابل زنان نیازی نمی‌بیند. هم‌چنین کارکرد اربعایی مجازات‌ها در زنان بیش‌تر است؛ زیرا اصولاً مفهوم ترس در زنان بیشتر از مردان ریشه دارد و معمولاً زنان در برخورد با خشونت مجازات‌ها زودتر از مردان مرعوب می‌شوند؛ بنابراین با مجازات‌های کمتر نیز مرعوب می‌شوند و از تکرار جرم جلوگیری می‌شود. (کی نیا، ۱۳۶۸: ص ۵۶۴) هم‌چنین تحمل مجازات‌هایی مانند شلاق نیز برای زنان بسیار سخت‌تر از مردان است و آزاردهندگی کیفر برای زنان با میزان کم‌تری از مجازات حاصل می‌شود.

بند سوم: جنسیت بزه دیده

استعداد یا پیش زمینه بزه دیدگی زنان را می‌توان هم درون خانه و هم بیرون از آن بررسی کرد. در بیرون از خانه به دلیل خصوصیت‌های خاص زیست شناختی که آنها را هدف‌های مناسبی برای بزه‌کاران بالقوه قرار می‌دهد و ممکن است در معرض تعرضات جسمی و جنسی قرار بگیرند و در درون خانه به دلیل بالا بودن «رقم سیاه بزه کاری» در خشونت‌های خانوادگی، آسیب‌پذیری زنان افزایش می‌یابد. (زینالی، ۱۳۸۳: ۴۵) منظور از رقم سیاه میزان واقعی جرایم علیه زنان در مقایسه با بزه‌کاری قانونی و جرایم اعلام شده است.

در این میان زنان به دلیل وضعیت خاص زیست شناختی و اجتماعی پیش‌زمینه و استعداد قبلی برای بزه دیدگی را دارند و بر اساس یافته‌های جرم شناختی، بزه‌کاران بالقوه قربانیان خود را اغلب از

میان افرادی انتخاب می کنند که ارتکاب جرم بر روی آنها خطر و هزینه بالایی نداشته باشد؛ بنابراین زنان به منزله افراد بالقوه آسیب پذیرتر از مردان آماج مطلوبی برای آنها به شمار می روند.

بخش دوم: فرآیند دادرسی کیفری زنان در ایران

بند اول: مرحله کشف و تحقیقات مقدماتی

در فرایند دادرسی کیفری علی الاصول، کشف جرم و اجرای تحقیقات باید «مبتنی بر رعایت قوانین و با حکم و دستور قضایی مشخص و شفاف صورت گیرد و از اعمال هر گونه سلاقی شخصی و سوءاستفاده از قدرت یا اعمال هر گونه خشونت یا بازداشت های اضافی و بدون ضرورت اجتناب شود». و حیثیت و شرافت افراد و حقوق بزه دیدگان در فرایند دادرسی تامین و تضمین شود. بر اساس بند ۴ ماده واحده قانون احترام به آزادی های مشروع و حفظ حقوق شهروندی، رعایت اخلاق و موازین اسلامی در جریان تحقیقات، کشف و تعقیب جرایم ضروری است. در تحقیق و بازرسی در امور کیفری، قانونگذار، مسئولین تحقیق را به رعایت احتیاط به ویژه در مواجهه با اعمال منافی عفت که در پاره ای از این جرایم^۱ زنان بزه دیده یا مجرم قلمداد می شوند، مکلف نموده و در مقام حمایت از بزه دیدگان و حفظ شئون اخلاقی اجتماع، محدودیت های خاصی را در فرایند رسیدگی ایجاد کرده است. (خالقی، ص ۱۵۲).

بند دوم: مرحله دادرسی

یکی از قواعد حاکم بر دادرسی های کیفری، علنی بودن محاکمات است. اصل علنی بودن دادرسی که در قوانین ایران، ریشه در قانون اساسی دارد.^۲

مطابق ماده ۱۸۸ قانون آیین دادرسی کیفری، اصل بر علنی بودن محاکمات است اما قانونگذار، بنا به پاره ای از مصالح از جمله حمایت از اخلاقیات و امنیت روانی اجتماعی، به دادگاه اجازه داده

^۱. قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، مواد ۲۳۸، ۲۲۱ و ۲۶۲.

^۲. قانون اساسی، اصل ۱۶۷.

است تا جلسه دادرسی به صورت غیرعلنی برگزار شود. بنابراین هرچند علنی بودن دادرسی از لوازم رعایت دادرسی منصفانه برشمرده شده است، گاهی به دلیل نظم عمومی با اخلاق حسنه با امنیت عمومی، این علنی بودن محدود شده است و آنجا که کرامت انسانها مورد تهدید قرار می‌گیرد (رحیمی نژاد، ۱۳۸۷: ص ۵۰).

بند سوم: مرحله اجرای حکم

اجرای حکم، آخرین مرحله دادرسی کیفری و در حقیقت، مرحله بهره برداری از دادرسی محسوب می‌شود، باب پنجم قانون آیین دادرسی کیفری ایران از ماده ۲۷۸ تا ماده ۳۰۰ به موضوع اجرای احکام پرداخته است. در عین حال، برخی از مواد قانون مجازات اسلامی نیز موضوع اجرای مجازات را مورد توجه قرار داده‌اند. برای بررسی رویکرد مثبت قانونگذار ایران به بانوان در اجرای احکام کیفری، علاوه بر دو قانون فوق، باید آیین نامه‌های نحوه اجرای احکام و نحوه تفکیک و طبقه‌بندی زندانیان و همچنین آیین نامه اجرایی سازمان زندان‌ها مورد بررسی قرار گیرد.

بخش سوم: تأثیر جنسیت زنان بر تخفیف مجازات جرایم حدی در حقوق

در حقوق اصلی وجود دارد به عنوان اصل برابری افراد در قبال قانون. حقوق کیفری برای همه تابعان یکسان است و قانونگذار هنگام تعریف جرائم و تعیین مجازات از معیار دو گانه استفاده نمی‌کند. در متون فقهی نیز آمده است که در اسقاط حد شفاعتی نیست و همچنین در اجرای آن کفالت و تاخیری وجود ندارد با این وجود در برخی موارد استثنائی دیده می‌شود و بعضی از تابعان مورد حمایت قانونی قرار می‌گیرند. یکی از این موارد، استثنا بر اساس جنسیت و حمایت از جنس زن است. البته این تفاوت در مجازات به جهت تفاوت در ساختار طبیعی خلقت زن و مرد و تفاوت بین وظایف و تکالیف آنها هست... از نظر اسلام بدون تردید زن و مرد از جهت ویژگی‌های طبیعی و خصوصیات روحی و جسمی تفاوت‌هایی با یکدیگر دارند، اما این تفاوت‌ها الزاما به معنی ناقص بودن یکی از آنها نیست، بلکه بدین معناست که خداوند حکیم برای استواری نظام خلقت و تحکیم روابط اجتماعی و نظام خانواده تفاوت‌هایی را در خلقت زن و مرد قرار داده تا هر یک

مسئولیت‌های متناسب خود را به عهده بگیرند. چرا که نظام خانواده هم به تدبیر نیازمند است و هم به عواطف. صرف نظر از این که تفاوت‌های زن و مرد موجب تفاوت‌هایی در حقوق و مسئولیت‌های خانوادگی زن و مرد می‌شود یا نمی‌شود، اساساً این مسئله یکی از عجیب‌ترین شاهکارهای خلقت است. (مطهری، ج ۳، بی تا: ۱۸۳).

در قوانین بین‌المللی مانند اعلامیه‌ی جهانی حقوق بشر و دیگر مقررات بین‌المللی بر مساوی بودن حقوق زن و مرد و عدم تبعیض بین آنها تأکید شده است، اما در احکام اسلامی، زن و مرد از نظر حقوقی تفاوت‌هایی دارند، در بسیاری از حدود و مجازات برای آنان تخفیفات گسترده‌ای در نظر گرفته شده است.

بخش چهارم: موارد تخفیف مجازات جنسیتی زنان (مجازات‌های حدی)

بند اول: مجازات زن در محاربه

ماده ۱۸۳ ق.م.ا. ۱۳۷۰، ماده‌ی مبنایی در جرم محاربه است. با دقت در این ماده می‌توان گفت که، «محاربه عبارت است از، برکشیدن سلاح به قصد ارباب و سلب آزادی و امنیت مردم». این تعریف متخذ از منابع فقهی است. «محارب کسی است که برای ترساندن مردم سلاح بر روی آنها بکشد.» فقهای دیگر هم شبیه همین تعریف را بیان کرده‌اند. (نجفی، ج ۱، ۱۴۰۴: ص ۵۶۴)

جرم انگاری جرم بغی تحت این عنوان مجرمانه خاص در قوانین کیفری کشور ما سابقه‌ای ندارد. و قانونگذار کشور ما برای اولین بار در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ این عنوان مجرمانه را بکار گرفته است و در فصل نهم تحت عنوان بغی و افساد فی الارض نام برده است که این فصل خود از زیرمجموعه جرائم حدی محسوب می‌گردد. هرچند از نظر ماهوی در سابق جرائمی با همین مضمون جرم انگاری گردیده است. ماده ۲۸۷ قانون مجازات اسلامی که عنصر قانونی این جرم محسوب می‌گردد. در بیان تعریف جرم بغی عنوان داشته است: «گروهی که در برابر اساس

نظام جمهوری اسلامی ایران، قیام مسلحانه کند باغی محسوب می شود و در صورت استفاده از سلاح، اعضای آن به مجازات اعدام محکم می گردند».

بند دوم: تخفیف مجازات زنان در بخش ارتداد

از دیگر موارد تفاوت در مجازات زن و مرد، حد ارتداد است. اگر چه قانونگذار متعرض این حد نشده اما در منابع فقهی، به این حد اشاره شده و مجازات مرتد مرد و زن نیز متفاوت تعیین شده است. موضوع ارتداد و آثار حقوقی اش در شریعت و فقه اسلام به اندازه ای روشن و بدیهی است که درباره ی اصل حکم کمترین تردیدی وجود ندارد. در تفکر کفرآمیز غرب، انسان جایگزین خدا شده است و محور همه ارزشها قلمداد می شود؛ حقوق و قانون جدیدی است که انسانها وضع می کنند از این رو، انسان حاکم بر سرنوشت خویش است. تغییر مذهب به سلیقه افراد مطلقاً آزاد است و کسی حق ندارد از آن جلوگیری کند. به نظر می رسد ارتداد یک جرم سیاسی باشد نه یک جرم عادی زیرا جرمی است که بر ضد دین واقع می شود نظام اجتماعی جوامع اسلامی نیز بر پایه اعتقادات و احکام دینی استوار شده است و انکار این پایه ها و بر افراشتن علم مخالفت با این قوانین در واقع رویارویی با نظام اسلامی است بنابراین جامعه در برخورد با این جرم به تزلزل و سرنگونی نظام می انجامد به همین دلیل دولت اسلامی وظیفه دارد در صورت مسمومیت یا آلودگی فضای فکری جامعه و شیوع عقاید گمراه کننده در جهت سالم سازی جامعه بکوشد. (خاتمی، ۱۸۵) لذا اسلام با وضع شدیدترین مجازات ها از یک سو از نظام اجتماعی حمایت می کند و از دیگر سو مانع وقوع آن و بازدارنده مرتکبین احتمالی آن خواهد بود.

بند سوم: تخفیف مجازات زن باکره زناکار

تراشیدن موی سر و تبعید لجاجت نشده زیرا این حکم برای زن به مراتب شدیدتر از مرد است و به دلیل این تفاوت طبیعی بر زنان اجحاف می شد.

بند چهارم: تخفیف مجازات برای زن حامله و مرضه در حد زنا

در مورد این مسأله قواعد فقهی: اهم و مهم و قاعده لاضرر وجود دارد. هم چنین برخی روایات نیز در این زمینه وجود دارند. با توجه به برخی روایات و قواعد فقهی، زنی را که حامله و یا در حال شیر دهی است در مورد خطا و اشتباهی که نموده، نمی توان مجازات نمود بلکه باید اجازه داده شود وضع حمل کند و از حال نفاس خارج شود و در مورد زن شیرده نیز باید مجازات تا اتمام شیردهی به تعویق بیفتد.

بند پنجم: تخفیف مجازات زنی که بدون شوهر باردار شده

زنی که بدون شوهر باردار شده حد ندارد نگر این که خود ۴ بار اقرار به زنا نماید یا بینه اقامه کند. و دلیل آن موارد ذیل می باشد:

۱. اصل برائت ذمه از وجود حد
۲. اصل عدم ایلاء مسلمان بدون دلیل
۳. اصل حمل فعل مسلمان بر صحت
۴. عدم اجرای حد به خاطر شبهه

بند ششم: تخفیف مجازات در دزدی از همسر

در مورد دزدی زوجه از همسر؛ اگر زنی از مال شوهرش سرقت نماید، حد بر او جاری نمی شود.

بند هفتم: تخفیف مجازات مساحقه

در مورد لواط برای مردان تبعید به کفر شده ولی برای زنان در مورد مساحقه این گونه نیست. در لواط برای فاعل در صورت احصان اعدام و در غیر این صورت ۱۰۰ ضربه شلاق است ولی برای

مفعول مساحقه وجود یا عدم حد قوادی برای زن تراشیدن موی سر و تبعید ندارد و فقط حد آن طبقه مانده ۲۳۹ صد ضربه شلاق است.

بند هشتم: تخفیف مجازات زنان در بخش تعزیرات

قانون در موارد زیر در بخش تعزیرات به زنان تخفیف داده است:

قانون مجازات اسلامی در کتاب پنجم خود تحت عنوان تعزیرات و مجازاتهای باز دارنده به موضوع سقط جنین پرداخته بر اساس ماده ۶۲۲ قانون مزبور هر کس عالماً و عامداً به واسطه ضرب یا اذیت و آزار زن حامله موجب سقط جنین وی گردد علاوه بر پرداخت دیه یا قصاص بر حسب مورد به حبس از یک سال تا سه سال محکوم خواهد شد. قانون جدید مقرر داشته سقط عمدی جنین حتی پس از دمیده شدن روح در آن قصاص ندارد و محکوم به پرداخت دیه است و در صورتی که بدون مجوز قانونی باشد طبق مقررات تعزیر می‌شود.

مواد (۶۲۲) منصرف از وضعیتی است که مرتکب مادر باشد؛ زیرا در صدر این ماده آمده است: «هر کس عالماً و عامداً به واسطه ضرب یا اذیت و آزار زن حامله موجب سقط جنین وی شود ...» سیاق ماده به نحوی است که نمی‌توان حکم آن را شامل خود مادر نیز دانست.

مجازات افراد غیرمتخصص طبق ماده ۶۲۳ ق.م.ا هر کس بواسطه دادن ادویه یا وسایل دیگر موجب سقط جنین زن گردد به شش ماه تا یکسال حبس محکوم می‌شود. و اگر عالماً «و عامداً» زن حامله ای را دلالت به استعمال ادویه یا وسایل دیگر نماید که جنین وی سقط گردد به حبس از سه تا شش ماه محکوم خواهد شد مگر اینکه ثابت شود این اقدام برای حفظ حیات مادر می‌باشد و در هر صورت مورد حکم به پرداخت دیه مطابق مقررات مربوط داده خواهد شد.

بموجب ماده ۶۲۴ ق.م.ا: اگر طبیب یا ماما یا داروفروش و اشخاصی که به عنوان طبابت یا مامایی یا جراحی یا داروفروشی اقدام می‌کنند وسایل سقط جنین فراهم سازند و یا مباشرت به اسقاط جنین

نمایند به حبس از دو تا پنج سال محکوم خواهند شد و حکم به پرداخت دیه مطابق مقررات مربوط صورت خواهد پذیرفت.

بخش پنجم: بررسی خالهای حوزه زنان در قانون مجازات اسلامی

قانون مجازات اسلامی، قانون مادر در حقوق جزا محسوب شده و مهم ترین منبع برای دادگاه ها در برخورد و رسیدگی به جرایم در محاکم قضایی است. مراجع قضایی کیفری در برخورد با مجرمین ناگزیراند به این قانون استناد کنند. مهمترین قانونی که در مجلس هشتم به تصویب رسیده است قانون مجازات اسلامی جدید است. قانون مذکور از جهت عدیده با قانون مجازات اسلامی فعلی متفاوت است. بررسی تغییرات و نوآوری های لایحه قانون مجازات اسلامی، نشان می دهد اصولاً سیاست کلی تدوین کنندگان لایحه، بر رقت مجازات مرتکبین و عطف در برخورد با آنان و کاهش دعای جزایی است. تعیین تکلیف دیه ی فرد خنثی و تقسیم بندی خنثی به خنثای مشکل و غیرمشکل، لزوم اشتراط احصان در حد لواط برای فاعل جرم، پیش بینی ضمانت اجرای عدم تبعیت از مقررات مربوط به اذن مقام رهبری در اجرای قصاص و تغییراتی دیگر که در لایحه قانون مجازات جدید مشهود است. در کنار تغییرات و نوآوری های این لایحه، ایراداتی نیز نظیر ابهام در اجرای برخی حدود که در قانون موضوعه ذکر نگردیده، از جمله حد زنا ی محصنه در باب حدود، اشکال در رجحان شرع بر قانون موضوعه در خصوص مجازات معاون جرم به دلیل تعارض با اصل قانونی بودن جرایم و مجازات ها، اشکال در تطبیق درجه بندی هشتگانه مجازات ها با قوانین خاص و ابهام در تخفیف مجازات ها در این خصوص و مواردی مانند این، از ایرادات قابل ذکر در این لایحه می باشند. ضمناً آخرین مواد از لایحه قانون مجازات اسلامی نیز، مربوط به ذکر قوانین یا مواد منسوخه بر اساس قانون جدید است که از مهمترین قوانین منسوخه می توان به قانون اقدامات تامینی و تربیتی اشاره کرد. همچنین کماکان خلاء ها و ابهامات حوزه زنان به قوت خود باقی است که در ذیل به آن پرداخته می شود.

بند اول: خلاء های کیفری در حوزه زنان و جایگاه زنان در قانون مجازات اسلامی جدید

علی رغم تغییرات و نوآوری های این قانون از جمله در زمینه افزایش سن مسوولیت کیفری دختران و حذف سنگسار، جمع نکردن دیه جراحات اعضای متعدد برای ملاک رسیدن به ثلث دیه کامل و تنصیف، عدم تفاوت زن و مرد در محاسبه ارش، کماکان ابهامات و نارسایی های قانون فعلی که مبتنی بر تبعیض بین حقوق زنان و مردان می باشد. درخصوص قصاص، دیه، قتل در فرارش، قتل فرزند توسط پدر یا مادر، شهادت و اتیان قسامه به قوت خود باقی است.

بند دوم: قصاص از قانون مجازات مصوب ۱۳۷۰

ماده ۲۰۹: هرگاه مرد مسلمانی عمدا زن مسلمانی را بکشد محکوم به قصاص است. لیکن باید ولی زن قبل از قصاص قاتل نصف دیه مرد را بپردازد.

ماده ۲۵۸: هرگاه مردی زنی را به قتل رساند ولی دم حق قصاص قاتل را با پرداخت نصف دیه دارد و در صورت رضایت قاتل می تواند به مقدار دیه یا کمتر یا بیشتر از آن مصالحه نماید.

ماده ۲۷۳: در قصاص عضو، زن و مرد برابرند و مرد مجرم به سبب نقص عضو یا جرمی که به زن وارد نماید به قصاص عضو مانند آن محکوم می شود؛ مگر اینکه دیه عضوی که ناقص شده ثلث یا بیش از ثلث دیه کامل باشد که در آن صورت زن هنگامی می تواند قصاص کند که نصف دیه آن عضو را به مرد بپردازد.

بند سوم: قصاص از قانون مجازات مصوب ۱۳۹۱

ماده ۳۶۴: در ماده (۳۶۳) این قانون، اگر اولیاء هر دو مجنی علیه، خواهان قصاص باشند و دو مجنی علیه از نظر دیه، یکسان نباشند و دیه مرتکبان بیش از دیه مجنی علیهم باشد، مانند این که هر دو قاتل، مرد باشند و یکی از دو مقتول، زن باشد، خواهان قصاص از سوی زن باید نصف دیه

کامل را پردازد که در این صورت، به سبب مشخص نبودن مرتکب قتل زن، فاضل دیه مذکور میان مرتکبان، به نسبت مساوی تقسیم می‌شود.

بند چهارم: قتل در فراش از قانون مجازات عمومی ایران مصوب ۱۳۰۴

ماده ۱۷۹: «هرگاه شوهری، زن خود را با مرد اجنبی در یک فراش یا درحالی که به منزله وجود در یک فراش است، مشاهده کند و مرتکب قتل یا جرح یا ضرب یکی از آنها یا هردو شود، از مجازات معاف است. هرگاه به طریق مزبور دختر یا خواهر خود را با مرد اجنبی ببیند و درحقیقت هم علاقه زوجیت بین آنها نباشد و مرتکب قتل شود، به یک ماه تا شش ماه حبس جنحه ای محکوم خواهد شد و اگر در مورد قسمت اخیر این ماده مرتکب جرح یا ضرب شود، به حبس جنحه ای از یازده روز تا دوماه محکوم می‌شود.

بند پنجم: قتل در فراش از قانون مجازات مصوب ۱۳۲۰

ماده ۶۳۰: هرگاه مردی همسر خود را در حال زنا با مرد اجنبی مشاهده کند و علم به تمکین زن داشته باشد می‌تواند در همان حال آنان را به قتل برساند و در صورتی که زن مکروه باشد فقط مرد را می‌تواند به قتل برساند. حکم ضرب و جرح در این مورد نیز مانند قتل است.

بند ششم: دیه از قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۲۰

ماده ۳۰۰: دیه قتل زن مسلمان، خواه عمدی خواه غیر عمدی نصف دیه مرد مسلمان است
ماده ۳۰۱: دیه زن و مرد یکسان است تا وقتی مقدار دیه به ثلث دیه کامل برسد، در آن صورت دیه زن نصف دیه مرد است.

بند هفتم: دیه از قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۱

ماده ۵۴۴: دیه قتل زن نصف دیه مرد است

ماده ۵۴۸: بر اساس نظر حکومتی دیه غیر مسلمان به اندازه مسلمان است

ماده ۵۵۴: دیه زن در اعضا و منافع تا کمتر از ثلث دیه کامل مرد یکسان است و چنانچه از ثلث بیشتر شود به نصف تقلیل می یابد.

ماده ۵۵۵: هرگاه در اثر یک یا چند ضربه آسیب های متعددی بر یک یا چند عضو وارد شود، ملاک رسیدن دیه به ثلث، دیه هر آسیب به طور جداگانه است مگر اینکه آسیب های وارده بر عضو عرفاً یک آسیب و جنایت محسوب شود.

بند هشتم: باب نفقه

بر طبق ماده ۱۱۰۷ قانون مدنی نفقه شامل همه نیازهای متعارف و متناسب با وضعیت زن می شود. از ملاک های مهم کارشناس برای تعیین حقوق زوجه نیازهای زوجه و شان او می باشد. (رشید شمخال، ۱۳۹۳: ۱۵).

زوجه مالک نفقه است و زوج نمی تواند مبلغ مزبور را استرداد نماید. در مورد ملاک تعیین نفقه، اکثر فقها معتقد به معیار بودن وضعیت زوجه می باشند، برخی نیز وضعیت زوج را ملاک نفقه قرار می دهند. ماده ۱۱۰۷ ق.م. به پیروی از مشهور فقهای امامیه، وضعیت زوجه را ملاک قرار داده است. (آقالو حسینی، ۱۳۹۵: ۱۳).

بند نهم: باب مهریه

مهریه از جمله حقوق مالی است که زوجه می تواند هنگام درخواست طلاق توسط زوج، وفق تبصره (۳) ماده واحده اصلاح مقررات طلاق مصوب سال ۱۳۷۰ از دادگاه مطالبه کند. مشروط بر اینکه قبلاً آن را وصول نکرده و یا آن را نبخشیده باشد. تبصره "۳" مقرر می دارد: «اجرای صیغه طلاق و ثبت آن در دفتر، موکول به تأدیه حقوق شرعی و قانونی زوجه (اعم از مهریه، نفقه، جهیزیه، ...) به صورت نقد است.

بر اساس ماده ۱۰۸۲ قانون مدنی، "به مجرد عقد زن مالک مهریه می شود و می تواند هر نوع تصرفی که بخواهد در آن بنماید.

بند دهم: جهاد زن

در عدم وجوب جهاد بر زن، از نظر فقهی هیچ شک و شبهه ای نیست؛ اما جهادی که از زن برداشته شده، جهاد ابتدایی است نه جهاد دفاعی، در خصوص جهاد دفاعی، یکی از مسایل مهم و مطرح جامعه امروزی، حضور زن در دفاع از حریم دین و ارزش های اسلامی و دست یافتن به همه فضایی است که مرد با جهاد کسب می کند. از آن جا که فعالیت اقتصادی همواره قرین زندگی زنان بوده، مسئله دیگر، نقش زن در جهاد اقتصادی با توجه به جواز حق اشتغال و استقلال مالی او از سوی اسلام است. اما باید توجه داشت که حفظ و حراست از بنیان خانواده، اصلی اساسی است و نباید اشتغال زن موجب از هم پاشیدن خانواده شود. (حیدری نیا، ۱۳۹۶: ۱۴).

بخش نهم: نظام حقوقی اسلام و موارد تفاوت در مجازات زن و مرد

در نظام حقوقی اسلام، عمده موارد تفاوت در مجازات زن و مرد ناشی از تفاوت در خلقت طبیعی آنها است و اتفاقاً اگر این تفاوتها نباشد یا نوعی تبعیض روی می دهد یا سایر اهداف با اصول حاکم بر مجازاتها تأمین نمی شود. لذا تا آن جا که تفاوت ها به منشأ اختلاف طبیعی برگردد امری منطقی و قابل دفاع است. در غیر این صورت اصل تساوی در برابر قانون اقتضاء می کند حذف کردند. معنای اصل تساوی در برابر قانون این است که در خصوص اعمال قانون نسبت به افراد مشمول قانون نباید تبعیض باشد؛ مثلاً وقتی که قرار شد مردان در لواط اعدام شوند میان مردان تساوی باشد و اصل تساوی در برخورداری از حقوق تعبیر مصطلح تری است. البته نمی توان انکار کرد که ممکن است قدمت زیاد برخی تفاوت های غیر طبیعی، موجب مقاومت آنها باشد چرا که آداب و رسومی که طی سالیان متمادی شکل گرفته، سالهای زیادی نیز زمان نیاز دارند تا تغییر کنند.

بخش هفتم: علل تفاوت مجازات های زن و مرد در نظام حقوقی اسلام

در کل می توان گفت، در نظام حقوقی اسلام، تفاوت در مجازاتهای زن و مرد ممکن است به دلیل یک یا چند مورد از موارد ذیل باشد

❖ استحقاق متفاوت زن با مرد در مجازات شدن بخاطر جرم واحد بنا بر خصوصیات جسمانی یا روانی متفاوت آنها؛

❖ اثر شدید مجازات واحد بر جنس زن به جهت ضعف جسمانی و کاهش مقدار یا تغییر نوع مجازات استحقاقی، بازدارنده با ناتوان کننده حسب مورد؛

❖ اثر بیشتر مجازات بر اشخاص ثالث در مجازات زن و کاهش مقدار مجازات یا تغییر نوع آن بنا بر رعایت هر چه بیشتر اصل شخصی بودن مجازات ها؛ نقش متفاوت زن و مرد در روابط اجتماعی یا اقتصادی و لزوم مجازاتهای متفاوت بنا بر اقتضای نقش آنها. (آزمایش، ۱۳۸۴: ۱۳).

بخش هشتم: راهکارهای حمایت قانونی از زنان

جهت حمایت قانونی از زن راهکارهایی به شرح ذیل ارائه گردیده است:

وضع قوانین مناسب با وضعیت مالی و فرهنگی جامعه و تمایل مقنن به حفظ حقوق زن در دو دهه اخیر چشمگیر بوده است، از قبیل تبصره الحاقی به ماده ۱۰۸۲ ق.م. (تقویم مهریه به نرخ روز)، قانون اصلاح مقررات طلاق مصوب ۱۳۷۱ (وضع نخله و اجرت المثل)، گنجاندن شروطی در ضمن عقد نکاح برای اعطای حقوق مالی و غیر مالی (از جمله حق طلاق) به زوجه از این قبیل قوانین است؛ اما بعضی از این قوانین به جهت آنکه هنوز در فرهنگ مردم رسوخ نکرده، متجر به بروز مشکلاتی شده است، مثلاً به اجرا در آوردن مهریه و تبع آن بازداشت زوج بدهکار در میان زوج های جوان دیده می شود. عدم رسوخ حقوق زن در نسوج فرهنگی جامعه، مهم ترین علت

١٤ |

تفاوت‌های جنسی و روحی زن و مرد در موارد خاص پایه و مبنای حقوق اختصاصی و وظایف خاص زن و مرد را تشکیل می‌دهد مسلم است که با اختلاف در طبیعت نباید انتظار داشت که در تمامی حقوق و احکام و نیز مجازات برابر باشند. نظر به تفاوت‌های چند جانبه مردان و زنان از جمله تفاوت‌های فیزیولوژی، روانشناختی و جامعه‌شناختی، باید تدابیر و مقررات لازم در زمینه تخفیف و تشدید مجازات زنان در حقوق کیفری ایران اتخاذ و گسترش یابد چرا که حمایت از زنان منتهی به استقرار محیط سالم اجتماعی می‌شود. یکی از مهمترین مسایلی که در دادرسی‌های کیفری و در مرحله تعیین مجازات مورد توجه قرار می‌گیرد، موضوع تخفیف و تشدید مجازات است. قاضی کیفری در راستای اصل فردی کردن مجازات‌ها سعی می‌کند با در نظر گرفتن شرایط و ویژگی‌های متهم، مجازات متناسبی را در مورد او تعیین نماید. در این راستا اختیاراتی که در زمینه تخفیف و تشدید مجازات‌ها در قوانین جزایی پیش‌بینی شده است از مهمترین ابزارهایی است که در جهت تعیین مجازات متناسب به قاضی کمک می‌کند.

تفاوت‌های موجود در مجازات زن و مرد در بعضی از جرائم را باید در مجموعه دیدگاه اسلام به هستی موجودات، انسان و زن و مرد و تفاوت‌های ضروری آنان برای خلق نظام احسن مورد بررسی قرار داد. آنچه از مطابقت قوانین شرع با ویژگی‌ها و استعداد‌های تکوینی زن بیان شد امری است عمومی و فراگیر که در تمام شئون دارای مصداق و قابل پیگیری است، از جمله در مسائل حقوقی و جزایی که زنان دارای احکامی متفاوت با مردان می‌باشند.

تشکر و قدردانی

در اینجا بر خود لازم میدانم از استاد گرامی و ارجمند دکتر حمید فلاح نژاد تشکر و قدردانی نمایم بخاطر راهنمایی‌های مفید و ارزشمند در انجام این مقاله.

منابع و مآخذ:

قرآن کریم

۱. آخوندی، محمود؛ (۱۳۸۴). آیین دادرسی کیفری، جلد سوم. انتشارات سازمان چاپ وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
۲. آشوری، محمد فتحی، محمد جواد؛ (۱۳۸۸). ارزیابی قواعد ناظر به کیفیات مخفیه در حقوق ایران، فصلنامه حقوق مجله دانشکده حقوق علوم.
۳. آزمایش، علی؛ (۱۳۸۴). مجموعه مقالات زن و حقوق کیفری، ج ۱. تهران: سلسبیل.
۴. آیت الهی، زهرا؛ (۱۳۸۸). حقوق زنان برابری یا نابرابری، قم: نشر معارف.
۵. ابن بابویه، محمد بن علی (شیخ صدوق)؛ (۱۴۰۰ ق)، امالیل للصدوق، چاپ پنجم، بیروت: اعلمی.
۶. اخوت، محمد علی؛ (۱۳۸۵). تفصیل مسائل حقوق جزای عمومی، تهران نشر صابریون.
۷. امین زاده، محمد رضا؛ (۱۳۷۲). کتاب جایگاه اخص و ممتاز زن، بی جا، انتشارات سازمان تبلیغات اسلامی.
۸. بحرانی اصفهانی، عبدالله بن نورالله؛ (۱۴۱۳ ق)، عوالم العلوم و المعارف و الاحوال من الایات و الاخبار و الاقوال مستدرک سیده النساء الی الامام الجواد (مترجم: محمد باقر موحد ابطحی اصفهانی، چاپ اول) قم: موسسه الامام المهدی (عج).
۹. بروجردی، حسن؛ (۱۳۸۷). قضا و شهادت، حدود تعزیرات، تهران: فرهنگ سبز.

۱۰. بستان (نجفی)، حسین؛ (۱۳۸۸). اسلام و تفاوت های جنسی در نهادهای اجتماعی، ج ۱. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و دفتر امور وزارت کشور.
۱۱. جعفری لنگرودی، محمدجعفر؛ (۱۳۸۸). ترمینولوژی حقوق، تهران: گنج دانش.
۱۲. جهانگیری، محسن؛ (۱۳۸۵). بررسی تمایزهای فقهی زن و مرد، قم: بوستان کتاب.
۱۳. جوادی آملی، عبدالله؛ (۱۳۷۱). زن در آئینه جلال و جمال، چاپ دوم. بی جا. انتشارات مرکز نشر فرهنگی رجاء.
۱۴. حسینی، هادی، راسخ، علی، نجات حمید؛ (۱۳۸۴). کتاب زث، ج ۲، تهران: امیرکبیر.
۱۵. خاتمی، جواد، خاتمی، سمیه؛ (۱۳۸۸). امتیازات و اختصاصات زنان، سبزوار: دانشگاه تربیت معلم سبزوار - چاپار.
۱۶. خمینی، سید روح الله؛ (۱۴۲۵). تحریر الوسیله، جلد ۲، قم: دفتر انتشارات اسلامی
۱۷. رحمدل، منصور؛ (۱۳۸۴). مجموعه مقالات زن و حقوق کیفری، ج ۱، تهران: سلسیل.
۱۸. شامیاتی، هوشنگ؛ (۱۳۹۲). حقوق جزای عمومی، ج ۳. تهران: مجد.
۱۹. شهید ثانی؛ (۱۴۱۳). مسالک الأفهام إلى آیات الأحكام، قم: دار المعارف الاسلامیه.
۲۰. عوده، عبدالقادر، (بی تا). التشریح الجنایی الاسلامی، جلد ۲، بیروت، دارالکتاب العربی.
۲۱. گلدانی، زهرا؛ (۱۳۸۲). حقوق زنان، انقلاب اسلامی و فرآیند جهانی شدن، ج ۱، تهران: پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی.
۲۲. نجفی، محمدحسن؛ (۱۴۰۴ ق). جواهرالکلام فی شرح شرائع الاسلام، بیروت: درالاحیاء التراث العربی.

۲۳. نوربها، رضا؛ (۱۳۷۹). نگاهی به قانون مجازات اسلامی، تهران: میزان.

۲۴. هاشمی، محمد؛ (۱۳۸۳). مجموعه مقالات حقوق بشر و مفاهیم مساوات، انصاف و عدالت، ج ۱، تهران: دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.

توجه داشته باشید: جهت چاپ مقالات خود در نشریات علمی و همایش های معتبر با (خانم دکتر جعفری) ۰۹۱۹۶۷۴۸۶۲۵ تماس بگیرید. گواهی نامه پذیرش و چاپ مقاله، کمتر از ۷۲ ساعت صادر می گردد.

پنجمین همایش علمی پژوهشی مطالعات علمی علوم انسانی در جهان اسلام (۱۴۰۱) موسسه قانون یار، مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی-دانشگاه فرهنگیان، آموزش و پرورش و ...

**موسسه علمی و حقوقی قانون یار
برگزار می کند**

**پنجمین همایش علمی-پژوهشی
مطالعات علمی علوم انسانی در جهان اسلام**

ارگان ها و سازمان های حامی معنوی برگزاری همایش (در استان کرمانشاه)
دانشگاه فرهنگیان - سازمان ارشاد اسلامی - آموزش و پرورش - بنیاد شهید، سازمان شهرداری و ...

www.Olomensani.ir **www.Ghanonyar.ir**

محورهای پذیرش مقالات

- تمام گرایش های رشته فقه، حقوق و علوم قضایی ■ علوم تربیتی، تکنولوژی آموزشی و آموزش و پرورش
- روانشناسی، علوم اجتماعی، علوم دینی و مذهبی ■ علوم اقتصادی، بانکی و تمام گرایش های مدیریت

مدیر اجرایی همایش
دکتر شهلا رضایی

دبیر علمی و مسئول همایش
دکتر بهنام اسدی

مکان و زمان برگزاری همایش
کرمانشاه - ۱۴۰۱/۱۲/۱۱

ایمیل رسمی همایش جهت دریافت مقالات پژوهشگران
OLOMENSANI@YAHOO.COM

ارسال مقاله از طریق واتس آپ، اینستاگرام، تلگرام، روبیکا به شماره ۰۹۱۰۰۶۳۶۰۰۲

دبیرخانه مرکزی موسسه قانون یار: تهران، میدان انقلاب، خیابان اردیبهشت، موسسه قانون یار ۰۵۲۶ - ۰۲۱۶۶۹۷۹۵۱۹
(در صورت طرح سوال درخصوص ارسال مقاله با جذب در هیات علمی همایش با خانم دکتر قبادی تماس بگیرید ۰۹۱۹۶۷۴۸۶۲۵)

 CiteFactor
Academic Scientific Journals
Index (University of California-San Francisco)
  MENDELEY
PBIN.com
Sponsored And Indexed
  جهاد
دانشگاهی
Scientific Information Database
  DRJI
Directory of Research Journals Indexing
WORLD of JOURNALS
  CONF PAPER
Sponsored and Indexed by
CIVILICA
We Respect the Science